

A L F Ö L D.

SZEGED RÓMAI KÖVEI.

A bolognai származású Giuseppe Ariosti, aki a XVIII. század elején mint a Gaier-gyalogezred kapitánya Erdélyben állomásozott, buzgón gyűjtötte az ott található római feliratos köveket. Gyűjteményéről 1722-ben részletes leírást küldött a veronai Scipione Maffei-nek, aki akkor Firenzében tartózkodott. Maffei, felismervén a gyűjtemény nagy jelentőségét, azonnal értesítette arról a bécsi udvarnál tartózkodó Apostolo Zeno-t, azzal a kéréssel, hogy hívja fel III. Károly figyelmét Ariosti gyűjteményére. Ez meg is történt, mire III. Károly úgy rendelkezett, hogy az Ariosti által összehozott gyűjteményt, nehogy az valamikép elkallódjék, szállítsák fel mihamarább Bécsbe az udvari gyűjteményekbe. Ariosti örömmel engedelmeskedett a királyi parancsnak és a 64 daraból álló gyűjteményét négy bárkára (vagy tutajra?) rakva útnak indította a Maroson és a Tiszán át Bécs felé. Az egyik hajó azonban a Maros torkolatánál Szeged mellett a rajta levő 17 kövel együtt elsüllyedt, csak a többi három hajó érkezett meg Bécsbe. Szerencse, hogy Ariosti pontos leírásában megmaradt ennek az elsüllyedt 17 feliratos kőnek a leírása is. Ariosti maga készítette el nagy gonddal gyűjteményének a leírását, amelyet éppen az elveszett emlékek gondos leírása tesz igen becsessé. M o m m s e n Ariosti katalógusának négy példányát ismerte (Corpus inscriptionum latinarum, vol. III. p. I. pag. 157.), amelyek közül egy Bécsben a Nemzeti Könyvtárban, egy a veronai Káptalani Könyvtárban (ez valamikor Maffeié volt), egy a veneziai Marcianában volt, ez utóbbi Apostolo Zeno birtokából került oda. Végül ugyancsak a bécsi Nemzeti Könyvtár őrzi a katalógusnak egy 1754-ben készült latin fordítását, amely az ágostonrendűek könyvtárából származik.

Ariosti katalógusának — *Inscrizioni antiche trovate, e raccolte tra le rovine delle quattro principali colonie romane della Transilvania.* — egy kéziratos példánya megvan a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárának olasz gyűjteményeiben is, jelzete: Oct. Ital. 5. Innen ismertette Alberto Gianola egy most megjelent értekezésében (*Di antiche lapidi romane trovate nel 1722 in Transilvania dal Conte Giuseppe Ariosti Bolognese.* Bologna, 1931. pp. 16). Gianola igen hasznos munkát végzett, amikor nemcsak felhívta a figyelmet a budapesti kéziratra, hanem közölte abból Ariostinak a császárhoz intézett előszavát is, amely eddig kiadatlan volt, bár igen becses szempontokkal szolgál Ariosti gyűjteményének létrejöttéhez. Gianola felveti a budapesti kézirat eredetének a kérdését is és itt valami elkerülvén a figyelmét, egy meglepő feltevésre jut, amelyet szükségesnek tartunk helyreigazítani. Azt írja ugyanis Gianola, hogy bizonytalan, vajjon a budapesti kézirat egyike-e azon három, fentebb már felsorolt olasz nyelvű kéziratnak, amelyet M o m m s e n ismert, vagy pedig egy előtte ismeretlen példány. Sőt Gianola még azt a kérdést is felteszi, vajjon nem késői másolat-e ez csupán? Gianolanak ezek a feltevései annál feltűnőbbek, mert hiszen neki alkalma volt a budapesti kéziratot behatóan tanulmányozni.

Már a kézirat futólagos áttekintéséből is nyilvánvaló, hogy a budapesti példány nem XIX. századi másolat, hanem még a XVIII. században készült. Az írás típusa, a kézirat bekötése mind a XVIII. század közepére utal. Az sem probléma, hogy ez a kézirat nem 1870 óta került a Magyar Nemzeti Múzeumba, mert a

könyvtábla belső borító lapján a következő ajánlás olvasható: „Musaeo Hungarico in Tesseram perpetuae observantiae d. d. Joannes Petrus Cerroni incltyi Moraviae et Silesiae gubernii primus Secretarius et Librorum Revisor. Die 25 Junij 1810.“ Világos tehát, hogy ez a kézirat 1810-ben, mint Cerroni ajándéka került a Múzeumba.

Az ajándékozó Cerroni személye sem ismeretlen az irodalomban. Életrajzi adatai bőven megvannak Würzbach lexiconjában (Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich, II. Teil, p. 324.). Johann Peter Cerroni egy Morvaországban megtelepedett lombard kereskedő fia, 1753. május 15-én született a morvaországi Hradschinban. 1785-ben a morva-sziléziai állami birtokoknál kamarai titkár lett. 1789-ben a brünni kormányzósághoz titkárrá nevezték ki. Történelmi és diplomatikai ismeretei miatt nagy szerepe volt a II. József által felosztatott kolostorok kulturájának leltározásánál és értékesítésénél. Saját gyűjteményének alapjait is ekkor vetette meg Cerroni, aki egész vagyonát a kolostori könyvtárakból származó régi kéziratok és könyvek vásárlására fordította. Amikor 1826 szeptember 3-án meghalt, hatalmas könyv- és kézirat-, valamint metszetgyűjtemény maradt utána. Ezt a gyűjteményt azután Bécsben 1833–34-ben, három részletben elárverezték. A gyűjtemény katalógusa, amelyet Johann-Jacob-Heinrich Czikanann állított össze (*Bibliotheca Cerroniana* seu Catalogus librorum. . . . Vienne, 1833. *Bibliotheca Cerroniana series altera . . . ; Bibliotheca Cerroniana series tertia . . .*), megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, ahová Horváth István könyvtárából került, igen becses forrása különösen a régi cseh-tót bibliografiának. A katalógusban található számos Hungarica pedig azt bizonyítja, hogy Cerroni rendszeresen foglalkozott a magyar irodalom gyűjtésével is. Ariosti munkájának budapesti kézirta tehát a Cerroni gyűjteményből való, ahová valószínűleg valamelyik felosztatott kolostor könyvtárából került.

Mommsen publikációja és Gianola pótlásai után még egy feladat van hátra az Ariosti kéziratok körül. Miután Mommsen csak a bécsi példányt használta fel publikációjánál, megállapítandó volna, hogy a különböző kéziratok szövegei közt vannak-e és minő eltérések, és melyik kézirat szövege a legmegbízhatóbb. Ez ilyen fontos és becses műnél, aminő Ariosti munkája, nem volna felesleges fáradság, de ez már az archeologusok feladata.*)

(Budapest.)

Tóth László.

TERESCSÉNYI GYÖRGY PARASZTREGÉNYEI.**)

Két verskötete jelent meg eddig (*Dávid hegedűje*, Szeged, 1922 és *Déli láb*, Szeged, 1927) és Orbók Attilával írt egy jelentős társadalmi regényt (*Magas iskola*, Bp., 1928.). Rokonszenves pályakezdés után figyelemmel tekinthetünk rövid időközökben egymásután megjelent két parasztregevényére. Provincialis-etnografikus érdekességeket remélünk ettől a szegedi származású írótól, de e mellett valami újszerű paraszt problematikát, amit néhány Bibó- és Kodolányi-munkán kívül íróinktól ma alig kaptunk. A magyar parasztirodalom nagyrészt

*) A kéziratok egybevetése mellett nem kevésbé érdekes feladat lenne maguknak a köveknek előkerítése. Az a körülmény, hogy Szeged folyómedrei egy egész hajó rakomány római feliratos követ rejtenek, mindenesetre túlnöveszti a kérdést a kéziratbuvárok érdekkörén. Szerk.

***) *Hősök* (Bp. 1931) és *Lesz ahogy lesz* (Bp. 1932). Mindkettő Singer és Wolfner kiadása.